

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Жуковець Ю.О.

студент,

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка*

ІСТОРИКО-БІОГРАФІЧНІ РОМАНИ ЮРІЯ ХОРУНЖОГО ЯК ДЖЕРЕЛО НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ

Українська історико-біографічна епіка завжди викликали значно ширший, ніж власне художній, інтерес – читачі вишукували самотутній код національного героя, знайомилися із біографіями видатних українців, чії життєписи є взірцями для наслідування. Сьогодні, у вирішальний для української державності час, ознайомлення школярів із кращими зразками історико-біографічної романістики є життєдайним джерелом національно-патріотичного виховання. Серед кращих зразків історико-біографічної епіки вияскравлюється художні твори Юрія Хорунжого, яким властиві широкий тематичний спектр і багатство жанрово-композиційних форм.

Метою пропонованої статті є вироблення оптимальних шляхів ознайомлення школярів з творчістю письменника на уроках позакласного читання.

Об'єктом стали історико-біографічні романи Ю. Хорунжого «Борвій», «Вірую»

Теоретико-методологічну основу студії склали праці українських літературознавців й учених-дидактів, котрі стосуються природи історичної прози та методичних шляхів її вивчення в школі.

Однією з найбільш ефективних форм ознайомлення зі спадщиною Ю. Хорунжого є уроки позакласного читання. Методика підготовки уроку позакласного читання за творами Юрія Хорунжого має базуватись як на загальних нормах підготовки такого роду занять, так і на специфічних методах, спрямованих на максимальне зацікавлення учнів у прочитанні та аналізі історичних творів. Специфіка вивчення історично-біографічних романів Юрія Хорунжого визначає об'єктну базу проведення уроку позакласного читання.

Саме ці твори письменника є найбільш раціональним вибором для винесення на розгляд учнів 10-11 класів, оскільки вони найбільш доступно та водночас образно змальовують ті ключові історичні епохи з життя України та ті постулати, розуміння яких має формуватися в учнів.

Враховуючи те, що на уроці позакласного читання потрібно поглибити знання учнів про письменника та його історичні твори, ознайомити з романом

«Борвій» та «Вірую», розкрити своєрідність змалювання історичної діяльності Михайла Грушевського та Михайла Старицького, слід вибрати нетрадиційний урок з елементами рольової гри та широким використанням групових технологій.

На позакласному читанні, де за короткий час слід опрацювати якнайбільше інформації, дуже доречно групова організація роботи. Виокремимо основні види можливих завдань для роботи на уроці позакласного читання з вивчення творів Юрія Хорунжого:

1. Групова робота – інтерактивна акторська гра «Інтерв'ю».

У цій формі можна організувати інтерпретацію інтерв'ю з Юрієм Хорунжого.

До уроку варто взяти епіграф і записати його на дошці та в зошити: «Засуджую гніт і насильство, звідки вони б не виходили, із слов'янських чи германських кіл, і не співчуваю проповідям відчуження від західноєвропейського культурного життя, від спільних течій та ідей» (Ю. Хорунжий).

На початку уроку актуалізуємо опорні знання учнів, окреслюємо завдання і цілі уроку, а потім запрошуємо послухати інтерв'ю з письменником (у ролі Ю. Хорунжого – підготовлений учень). Творча група «біографів» підбирала вдома запитання, а лідер групи готувався до відповідей на них від імені письменника.

2. Робота учнів в стилі «мікрофону».

Ключові запитання на початку аналізу твору можна розкрити методом «мікрофону».

- У якому часовому просторі відбуваються події роману?
- Хто є головним носієм проблем твору?
- Яким ви знали і уявляли Михайла Грушевського до читання цього роману?
- Яким він постав перед вами зі сторінок роману?
- Що вас найбільше зацікавило у творі?
- Які сторінки роману вам захотілось перечитати?
- А що ви прочитали такого, що суперечить вашим поглядам, переконанням?
- У чому ви вбачаєте неповторну цінність цього роману?
- Як ви поставитесь до твердження Романа Іваничука, який вважає, що для створення такої книги «треба було піднятися на висоту національного подвигу»?

Після цього слово надається творчій групі, яка вивчала сюжетні лінії твору і заготувала опорний цитатник, з яким і ознайомлює весь клас.

3. Найбільш гострі проблемні запитання, які порушує Юрій Хорунжий у своїх творах «Борвій» та «Вірую» варто обговорити, застосувавши технологію групової роботи «акваріум». Так, учні розбиваються на кілька груп, кожна з яких отримує картки. Потрібно проаналізувати текст,

охарактеризувати вчинки, міркування, плани, дії Михайла Грушевського та Михайла Старицького і зробити висновки про їхні риси характеру.

Загальне правило при виборі методів проведення уроку позакласного читання на основі творів Юрія Хорунжого – це синтез інтерактивних інструментів та пізнавально-описових методів. Аналізуючи результативність уроку позакласного читання, зокрема роль групової роботи на уроці, доходимо висновку, що школярі мають змогу отримати максимум інформації, обмінюватися думками, обговорювати цікаві проблеми, вчитися переконливо доводити свою позицію, оцінювати рівень своєї компетентності та здатність контактувати з ровесниками.

Підсумовуючи вивчення романів Юрія Хорунжого, варто поділити клас на декілька груп залежно від форми здійснення такої перевірки: усної чи письмової.

Якщо перевірка знань здійснюється на уроці безпосередньо, то в даному випадку можна застосовувати такі усні методи:

1. Метод інсценування та перехресний метод

Учням пропонується розіграти зустріч головних героїв роману «Борвій» та «Вірую» Михайла Старицького та Михайла Грушевського. Найкраще такий метод застосовувати після визначення рис характеру цих героїв.

Головна ідея інсценування – відобразити полеміку Михайла Старицького та Михайла Грушевського на одну з двох тем на вибір:

- «Україна заслужила бути незалежною»
- «Захист своєї Любові і захист своєї Батьківщина – поняття взаємовиключні»

Учням пропонується на підставі вже проаналізованих творів у ролях відобразити погляди основних героїв на обрану тему.

2. Метод аналізу твору

Твори Юрія Хорунжого відзначаються особливим стилем, не зовсім притаманним історичним романам. У його творах тісно переплітаються історичні документи та асоціативно-психологічні інтерпретації. Тому, цікавим завданням для учнів може стати аналіз творів – виписати з твору «Вірую» реальні документи, які подає і на які посилається автор, та історичні дані, які на думку учнів є вигаданими. При цьому, учні можуть поділитись на дві групи, одні шукають вигадані дані, а інші – документально підтверджені.

Результати таких досліджень можуть бути представлені на уроці у вигляді обміну цитатами.

3. Інтерв'ю

Учням пропонується уявити себе в ролі Юрія Хорунжого та підготуватись до інтерв'ю. Учитель буде задавати по три коротких запитання учневі, на підставі яких буде визначатись загальне володіння учня як інформацією про автора, так і змістом його творів.

4. Аналітична робота

З метою розвитку аналітичних умінь та вияву оціночних характеристик творів, учням варто запропонувати підготувати усну відповідь на запитання «Хто витримав іспит на звання Українця у творах Юрія Хорунжого?».

Для письмової форми перевірки знань можна запропонувати учням такі завдання:

1. Написати твір-роздум: «Моя оцінка діяльності Михайла Грушевського».

2. Скласти опорну схему розповіді про життєвий і творчий шлях Михайла Старицького.

3. Виписати з роману «Борвій» та «Вірую» афоризми і прокоментувати їх.

Це завдання можна виконати й у формі складання таблиці, де в одній колонці були б виписані знайдені афоризми, а в іншій – коментар учня щодо цих висловів. Такий підхід дозволяє з одного боку збагатити словниковий запас учнів, а з іншого – виробити в них вміння роботи аналіз, критично підходити до тих постулатів, які вони зустрічають у творах.

Таким чином, вивчення історично-біографічних романів Юрія Хорунжого має свої особливості, які потрібно враховувати на всіх етапах ведення уроку, починаючи від підготовки вчителя до уроку і завершуючи формуванням завдань на перевірку знань учнів щодо вивченого матеріалу. З огляду на необхідність формування належної мотивації серед учнів до вивчення такого роду творів, виокремлення критичних вмінь та навичок ведення дискусій на підставі проаналізованого матеріалу, на нашу думку, найбільш доцільними під час проведення уроку позакласного читання творів Юрія Хорунжого є в першу чергу нетрадиційні методи, зокрема: інтерв'ю, бесіди, порівняння, інсценування та рольові ігри.

Список використаних джерел:

1. Полтавчук В. Біографічний роман і проблема виховання історією / В. Полтавчук В. – К. : Т-во «Знання» УРСР, 1989. – 48 с.

2. Проценко О. Методичний посібник до вивчення спецкурсу «Еволюція історичного роману в українській літературі 90-х років ХХ століття» (на допомогу студентам 4 курсу філологічного факультету) / О. А Проценко. – Запоріжжя: Запорізький державний університет, 2003. – 74 с.

3. Ромащенко Л.І. Жанрово-стильовий розвиток сучасної української історичної прози: основні напрямки художнього руху: Монографія / Л. І. Ромащенко. – Черкаси: Вид-во Черкаського держ. ун-ту ім. Б.Хмельницького, 2003. – 388 с.

4. Хорунжий Ю. Вірую: [іст. роман] / Юрій Хорунжий. – К. : «Школа», 2009. – 428 с.

5. Хорунжий Ю. Борвій. – К., «Радянський письменник», 1987. – 475 с.